

Ε' επεισόδιο, Β' σκηνή, στ. 1091 -1114

Κείμενο

ΧΟ. Ἀνήρ, ἄναξ, βέβηκε δεινὰ θεσπίσας·
ἐπιστάμεσθα δ', ἐξ ὄτου λευκὴν ἐγὼ
τήνδ' ἐκ μελαίνης ἀμφιβάλλομαι τρίχα,
μὴ πῶ ποτ' αὐτὸν ψευῶδος ἐς πόλιν λακεῖν.

(1095) ΚΡ. Ἐγνώκα καὺτὸς καὶ ταρασσομαι φρένας·
τό τ' εἴκαθεῖν γὰρ δεινόν, ἀντιστάντα δὲ
ἄτη πατάξαι θυμὸν ἐν δεινῶ πάρα.

ΧΟ. Εὐβουλίας δεῖ, παῖ Μενοικέως λαβεῖν.

ΚΡ. Τί δῆτα χρῆ δρᾶν; φράζε· πείσομαι δ' ἐγώ.

(1100) ΧΟ. Ἐλθὼν κόρην μὲν ἐκ κατώρυχος στέγης
ἄνες, κτίσον δὲ τῷ προκειμένῳ τάφον.

ΚΡ. Καὶ ταῦτ' ἐπαινεῖς καὶ δοκεῖς παρειαθεῖν;

ΧΟ. Ὅσον γ', ἄναξ, τάχιστα· συντέμνουσι γὰρ
θεῶν ποδώκεις τοὺς κακόφρονας βλάβαι.

(1105) ΚΡ. Οἴμοι· μόλις μὲν, καρδίας δ' ἐξίσταμαι
τὸ δρᾶν· ἀνάγκη δ' οὐχὶ δυσμαχητέον.

ΧΟ. Δρᾶ νυν τάδ' ἐλθὼν μηδ' ἐπ' ἄλλοισιν τρέπε.

ΚΡ. Ὡδ' ὡς ἔχω στείχοιμ' ἄν· ἴτ' ἴτ' ὀπάονες,
οἳ τ' ὄντες οἳ τ' ἀπόντες, ἀξίνας χεροῖν

(1110) ὀρμᾶσθ' ἐλόντες εἰς ἐπόψιον τόπον.

Ἐγὼ δ', ἐπειδὴ δόξα τῆδ' ἐπεστράφη,
αὐτός τ' ἔδησα καὶ παρῶν ἐκλύσομαι·
δέδοικα γὰρ μὴ τοὺς καθεστῶτας νόμους
ἄριστον ἢ σῶζοντα τὸν βίον τελεῖν.

Εθνικό θέατρο, Ο Μάνος Κατράκης ως Οιδίπους και ο Γκίκας Μπινιάρης ως μάντης Τειρεσίας.

Κείμενο -Μετάφραση

ΧΟ. Άνῆρ, ἄναξ, βέβηκε
δεινὰ θεσπίσας·
ἐπιστάμεσθα δ', ἐξ ὅτου
λευκὴν ἐγὼ
τήνδ' ἐκ μελαίνης ἀμφιβάλλομαι τρίχα,
μή πώ ποτ' αὐτὸν ψευῶς ἐς πόλιν
λακεῖν.

Ο ἄνδρας, βασιλιά, ἔχει φύγει
αφοῦ φοβερὰ προφήτευσε·
καὶ το ξέρουμε πως αφότου
ἐγιναν ἄσπρα τα μαλλια που σκεπάζουν
το κεφάλι μου ἐνῶ κάποτε ἦταν μαύρα,
ὅτι ποτέ ως τώρα αὐτὸς ψέμα στην πόλη δεν εἶπε.

(1095) ΚΡ. Ἔγνωκα καὶ αὐτὸς καὶ ταράσσομαι
φρένας·
τό τ' εἴκαθεῖν γὰρ δεινόν,

Και ἐγὼ ο ἴδιος το ξέρω καὶ ταράζομαι
στην ψυχὴ μου·
γιατί και να υποχωρήσω εἶναι φοβερό

<p> <i>ἀντιστάντα δὲ ἄτη πατάξει θυμὸν ἐν δεινῷ πάρα. ΧΟ. Εὐβουλίας δεῖ, παῖ Μειοικέως λαβεῖν. ΚΡ. Τί δῆτα χρή δρᾶν; φράζε· πείσομαι δ' ἐγώ.</i> </p>	<p> αλλά και αν αντισταθώ με συμφορά να χτυπήσω την ψυχή μου υπάρχει κίνδυνος. Σύνεση χρειάζεται, παιδί του Μειοικέα, να έχεις. Και λοιπόν τι πρέπει να κάνω; λέγε· και θα υπακούσω εγώ. </p>
<p> <i>(1100) ΧΟ. Ἐλθὼν κόρην μὲν ἐκ κατώρυχος στέγης ἄνες, κτίσον δὲ τῷ προκειμένῳ τάφον. ΚΡ. Καὶ ταῦτ' ἐπαινεῖς καὶ δοκεῖς παρεικαθεῖν; ΧΟ. Ὅσον γ', ἄναξ, τάχιστα· συντέμνουσι γὰρ θεῶν ποδώκεις τοὺς κακόφρονας βλάβαι. (1105) ΚΡ. Οἴμοι· μόλις μὲν, καρδίας δ' ἐξίσταμαι τὸ δρᾶν· ἀνάγκη δ' οὐχὶ δυσμαχητέον. ΧΟ. Δρᾶ νυν τάδ' ἐλθὼν μηδ' ἐπ' ἄλλοισιν τρέπε. ΚΡ. Ἴδδ' ὡς ἔχω στείχοιμ' ἄν· ἴτ' ἴτ' ὀπάονες, οἷ τ' ὄντες οἷ τ' ἀπόντες, ἀξίνας χεροῖν (1110) ὀρμᾶσθ' ἐλόντες εἰς ἐπόψιον τόπον.</i> </p>	<p> Αφού πας την κόρη από το στεγασμένο ὄρυγμα ελευθέρωσε και χτίσε στον εκτεθειμένο νεκρό τάφο. Λοιπόν αυτά με συμβουλεύεις και νομίζεις ότι θα υποχωρήσω; Ὅσο πιο γρήγορα μπορείς, βασιλιά· γιατί προφταίνουν των θεῶν τα γοργοπόδαρα πλήγματα τους ἄμυαλους. Αλίμονο· με δυσκολία εγκαταλείπω την απόφασή μου να κάνω αυτό με την ἀνάγκη ὁμως δεν πρέπει να μάχεται κανείς. Πήγαινε λοιπόν και κάνε αυτά ούτε σε άλλους να τα αφήσεις. Ἔτσι πηγαίνω ὅπως εἶμαι. Εμπρός, εμπρός ἀκόλουθοι παρόντες και ἀπόντες, ἀξίνες αφού πάρετε στα χέρια, ορμάτε στον ψηλό τον τόπο. </p>
<p> <i>Ἐγὼ δ', ἐπειδὴ δόξα τῆδ' ἐπεστράφη, αὐτός τ' ἔδησα καὶ παρῶν ἐκλύσομαι· δέδοικα γὰρ μὴ τοὺς καθεστῶτας νόμους ἄριστον ἢ σῶζοντα τὸν βίον τελεῖν.</i> </p>	<p> Και εγώ αφού η γνώμη ἐκλινε προς τα εδῶ, ο ἴδιος τη φυλάκισα, ο ἴδιος θα την ελευθερώσω· γιατί φοβάμαι πως τους νόμους που ισχύουν από παλιά εἶναι το πιο καλό σεβόμενος να περνῶ τη ζωή μου. </p>

Giorgio de Chirico, 1910. Το αίνιγμα του χρισμού

Νόημα

Ο χορός φοβάται τώρα πια όχι μόνο για την τύχη όχι μόνο της Αντιγόνης και του Κρέοντα αλλά κι ολόκληρης της πόλης γιατί ο μάντης ποτέ μέχρι τώρα δεν έχει αποδειχτεί ψεύτης *μή πώ ποτ' αὐτὸν ψευδὸς ἐς πόλιν λακεῖν*.

Ο Κρέων διστάζει ανάμεσα στην υποχωρητικότητα και στον τρόπο που τον καταλαμβάνει για τις συμφορές που μπορεί να πλήξουν τον ίδιο και την Θήβα. *Δεινὸν το εἰκαθεῖν* -ο τύραννος δεν αναγνωρίζει στον εαυτό του σφάλματα- αλλά και η αντίσταση στη θέληση των θεῶν μεγαλύτερο *δεινόν*.

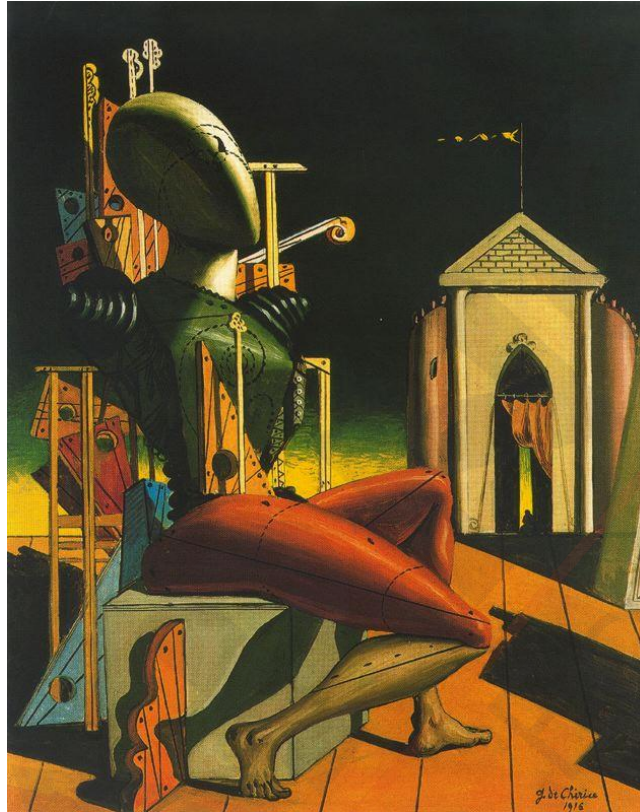
Ο χορός του συνιστά *εὐβουλίαν*, σύνεση και ο Κρέων τον ρωτά *τί χρῆ δρᾶν*.

Ο χορός συνιστά στον Κρέοντα να απελευθερώσει την κόρη από την *κατώρυχον στέγην* αλλά και να δώσει εντολή να κτίσει τάφο για τον *προκείμενον νεκρόν*. Και όλα αυτά, μολονότι ο Κρέων αισθάνεται άβολα επειδή εξαναγκάζεται να υποχωρήσει, να γίνουν *ὅσον τάχιστα* γιατί οι Ερινύες έχουν γρήγορο πόδι, *συντέμνουσι τῶν θεῶν οἱ ποδόκεις βλάβαι τοὺς κακόφρονας*. Και πάλι ο Κρέων δυσανασχετεί αλλά κανείς δεν πρέπει να τα βάζει με την ανάγκη, *ἀνάγκη δ' οὐχὶ δυσμαχητέον*.

Ο χορός προτρέπει τον Κρέοντα να μην χάνει χρόνο και να μην αφήσει σε άλλους αυτά που πρέπει να κάνει ο ίδιος.

Ο Κρέων έχει πια πάρει την απόφασή του και με τα λόγια *αὐτός τ' ἔδησα καὶ παρῶν ἐκλύσομαι*· ορμά με τους ακολούθους του στο σημείο της φυλακῆς της Αντιγόνης επειδή καλό είναι να

σεβόμαστε τους νόμους που ισχύουν από παλιά *τούς καθεστώτας νόμους*
ἄριστον ἢ σώζοντα τὸν βίον τελεῖν.

Giorgio de Chirico, 1916, *Αυτός που προλέγει τα μελλούμενα*

Γραμματολογικά - Πραγματολογικά - Ερμηνευτικά σχόλια

<i>θεσπίσας < θεσπίζω</i>	δηλώνω με χρησμό ή προφητεία, προλέγω, χρησιμοδοτώ.
<i>ἀμφιβάλλομαι</i>	περιβάλλω ή περιθέτω· λέγεται για ρούχα, τα φορώ σε κάποιον, <i>λευκήν ἀμφιβάλλομαι τρίχα</i> : αποκτώ, έχω λευκά μαλλιά.
<i>λακεῖν < λάσκω</i>	κρώζω, φωνάζω, κράζω, λέγεται για το γεράκι, <i>ὄξύ λεληκώς</i> · λέγεται για το αηδόνι στα νύχια του γερακιού: <i>τί λέληκας</i> ; επίσης, λέγεται για σκύλους: υλακτώ, γαβγίζω, χρησιμ. για ανθρώπους: κραυγάζω, φωνάζω δυνατά· <i>τί</i> ; <i>λέλακας</i> · <i>μή νυν λακήσης</i> : λέγεται για χρησμούς, διαλαλώ, κοινολογώ, διαδίδω, γνωστοποιώ· επίσης, τραγουδώ: <i>πρός</i>

	<p><i>αύλόν</i>, με σύστ. αιτ., ουρλιάζω, διαλαλώ, ξεστομίζω, ραγίζω, σπάζω, κατακερματίζω.</p>
<i>είκαθεϊν</i>	<p>απαρ. του <i>είκαθον</i>, ποιητ. αόρ. β' του <i>είκω</i> : παραχωρώ.</p>
<i>παρειακαθεϊν</i>	<p>ποιητ. αόρ. β' <i>παρείκαθον</i>, απαρ. -<i>αθεϊν</i> υποχωρώ, <i>τινί</i> : σε κάποιον· επιτρέπω, ανέχομαι· <i>κατά τὸ παρείκον</i> : με τέτοιους τρόπους ώστε να είναι δυνατό ή κατορθωτό· απρόσ., <i>παρείκει μοι</i> : είναι δυνατό, κατορθωτό σε μένα· <i>εἴ μοι παρείκοι</i>, <i>ὄπη παρέκει</i> : οπουδήποτε ήταν κατορθωτό.</p>
<i>κατώρυχος στέγης</i>	<p>< <i>κατορύσσω</i>: βυθισμένος ή χωμένος στη γη, <i>ἀγορή λάεσσι κατωρυχέσσ' ἀραρυῖα</i> (ὅπως αν προερχόταν από το <i>κατωρυχής</i>), υπόγειος, αυτός που βρίσκεται μέσα σε σπηλιές· <i>ἐκ κατώρυχος στέγης</i> : από τον τάφο· ως ουσ., ή <i>κατῶρυξ</i>: λάκκος, σκάμμα, ὄρυγμα, σπήλαιο, θαμμένος θησαυρός.</p>
<i>ἄνες</i>	<p>προστακτ. αορ. β' του ρήμ. <i>ἀνίημι</i> < <i>ἀνά</i> + <i>ἴημι</i> : αφήνω ελεύθερο μεμιάς</p>
<i>ποδόκεις</i>	<p>< <i>πούς</i> + <i>ώκός</i> : ταχύς· <i>ὁ ἡ ποδόκης</i>, <i>το πόδωκες</i>· γρήγορος, ταχύς στα πόδια, γοργοπόδαρος, λέγεται για τον Αχιλλέα· <i>ποδώκης ἄνθρωπος</i>· <i>λαγώς</i>· γενικά, γρήγορος, ταχύς, <i>ὄμμα</i>, σε Αισχύλ.· <i>θεῶν ποδώκεις</i>, βλάβαι.</p>
<i>οἴμοι</i>	<p>αλίμονο</p>
<i>ὀπάνες</i>	<p>< <i>ὀπάων</i> -<i>ονος</i> < <i>ὀπάζω</i> : σύντροφος στον πόλεμο, αυτός που κρατάει τα όπλα του πολεμιστή-ήρωα, ὅπως ο Μηριόνης του Ιδομενέα, ο Φοίνικας του Πηλέα, γενικά, ακόλουθος, υπηρέτης.</p>
<i>ἐπόπιον</i>	<p><i>ἐπόπιος</i> -<i>ον</i> < <i>ὄπις</i> : περίβλεπτος, ευδιάκριτος, ολοφάνερος, αυτός που επιβλέπει τα πάντα, επόπτης, λέγεται για θεούς.</p>
<i>ἔδησα</i>	<p>< <i>δέω</i> -<i>δῶ</i> : δένω·</p>
<i>ἐκλύσομαι</i>	<p>< <i>ἐκ</i> + <i>λύομαι</i> : αποδεσμεύω.</p>

ἔγνωκα καυτός και ταρασσομαι φρένας : Μπροστά στις φοβερές απειλές του Τειρεσία που θα θέσουν σε κίνηση στοιχεία εξωλογικά, ο Κρέων εγκαταλείπει την αδιαλλαξία του και αρχίζει να διαπιστώνει ότι οι ενέργειές του θα έχουν επιπτώσεις δυσάρεστες σε ολόκληρη την πόλη. Το

δράμα κορυφώνεται, χορός και θεατές αισθάνονται αγωνία. Ο Σοφοκλής είναι άτομο θρησκευόμενο μεν αλλά και έχει διαποτιστεί από τον ορθολογισμό της δημοκρατικής Αθήνας. Αυτή την περιρρέουσα ατμόσφαιρα, του 5^{ου} αι., την μεταφέρει με *αναχρονισμό* στην προϊστορική Θήβα. Η σύγκριση της δημοκρατικής Αθήνας και της αυταρχικής Θήβας σαφώς είναι υπέρ της Αθήνας.

Ύβρις, Άτη, Νέμεσις, Τίσις : Η *Ύβρις* ήταν βασική αντίληψη της κοσμοθεωρίας των Ελλήνων της αρχαιότητας, η οποία όμως ακολουθεί τον ελληνισμό σε μεγάλο βαθμό μέχρι τις μέρες μας. Το ανόμημα της ύβρεως διαπράττει κάποιος, όταν υπερεκτιμά τις ικανότητές του ή και τις δυνάμεις του (σωματικές ή και στρατιωτικές), αλλά κυρίως οικονομικές και πολιτικές, συμπεριφέρεται με βίαιο, αλαζονικό και προσβλητικό τρόπο, μη υπολογίζοντας φυσικούς ούτε και ηθικούς κανόνες και νόμους ή η συμπεριφορά του δεν λαμβάνει υπ' όψη τους άγραφους ηθικούς νόμους οι οποίοι επέβαλλαν ή και επιβάλλουν όρια στην ανθρώπινη δράση. Με τη συμπεριφορά αυτή υπερέβαινε ή προσπαθούσε να υπερβεί την ανθρώπινη θνητή φύση του, πράγμα που πρόσβαλλε τους θεούς αφού προσπαθούσε να εξομοιωθεί με αυτούς, με συνέπεια να προκαλεί την οργή τους.

Η *Ύβρις* προκαλούσε την οργή των θεών· περιείχε δε πολλά βαθιά μηνύματα για την διαπαιδαγώγηση των Ελλήνων να μην ξεπερνούν τα όρια των δυνατοτήτων τους, να μην είναι άδικοι και ιδιοτελείς γιατί θα ακολουθήσει η τιμωρία δηλ. η *Νέμεσις* του Δία, καθ' ότι και *ή Νέμεσις έκ Διός έκπορεύεται*.

Ο Ζεός έστειλε στον υβριστή την *άτην*, δηλ. την βλάβη και τη ζημία ως τιμωρία η οποία προήρχετο εκ της θείας δίκης και οργής που του θόλωνε το μυαλό. Αυτό όμως εξόργιζε τον υβριστή οδηγώντας τον σε νέες παραβιάσεις μέτρου και λογικής, φτάνοντας στη διάπραξη μιας μεγάλης ανοησίας δηλ. ενός σοβαρού σφάλματος, το οποίο θα προκαλούσε την οργή και την εκδίκηση των θεών.

Και έτσι θα επέφερε την *τίσιν*, δηλ. την τιμωρία που οδηγούσε στην καταστροφή του. Όποιος λοιπόν ξεπερνά τα όρια και γίνεται αλαζόνας δηλ. υβριστής, περνά σε πράξεις ανόσιες, απρόσεκτες αλλά και προσβλητικές, τότε επιλαμβάνεται η θεία δίκη δηλ. η *Νέμεσις* η οποία λειτουργεί ως απονομή του οφειλομένου εκ της θείας οργής, ως τιμωρός μεγάλων εγκλημάτων. Ως παραδείγματα της ύβρεως μπορούμε να θεωρήσουμε ιδιαίτερα την εκστρατεία του 490 -479 π.Χ η οποία προετοιμάστηκε με έπαρση από τον *Ξέρξη* που παρά τον υπερβολικά μεγάλο στρατό και στόλο, έφυγε ηττημένος από τα πεδία της μάχης, τον Μαραθώνα και τη Σαλαμίνα.

Η *ὕβρις* τιμωρείται· και όπως μας λέει χαρακτηριστικά ο Ηράκλειτος *ούτε ο ήλιος δεν μπορεί να υπερβεί το μέτρον*. «*Ἥλιος οὐχ ὑπερβήσεται μέτρα· εἰ δέ μή, Ἐρινύες μιν Δίκης ἐπίκουροι ἐξευρήσουσιν...*».

Στα παραπάνω συμπληρωματικό και ίσως καθοριστικό ρόλο κατέχει η *αἰδώς* (ρ. *αἰδέομαι* < *αἰδήμων*) δηλ. η ντροπή, η τιμή σε κάποιον με την έννοια του σεβασμού αλλά και της αποτροπής σε πράξεις ανάρμοστες. Αυτός που δεν έχει *αἰδῶ* μπορεί να διαπράξει τα χειρότερα εγκλήματα.

Η *αἰδώς* μπορεί να λειτουργήσει ανασταλτικά μέσω της Νεμέσεως, διότι οδηγεί ή συντηρεί την φιλότητα αφού δεν οδηγεί στην *ὕβρη*, ως αλαζονική συμπεριφορά, καθ' ότι διαφυλάσσει τον άνθρωπο να κρατήσει την αξιοπρέπειά του και παράλληλα να εκφράσει μέσω του αισθήματος αυτού τον σεβασμό στους συνανθρώπους του, αποφεύγοντας την προσβολή ή την ενόχληση τού άλλου.

Η *αἰδώς* λοιπόν ως άγραφος νόμος των Ελλήνων δημιουργούσε σώφρονα και πειθαρχημένα άτομα καθώς και υπεύθυνους και άξιους ηγέτες. **Κ.Α. Ναυπλιώτης**

<https://www.alithia.gr/apopseis>

Η *εὐβουλία*, η σύνεση είναι πολύ προσφιλής έννοια στον Σοφοκλή και αυτό είναι το δώρο της δημοκρατικής Αθήνας στους πολίτες της. Όταν ο Σωκράτης ρωτά τον Πρωταγόρα γιατί πρέπει ένας μαθητής να τον επιλέξει ως δάσκαλο, τί τέλος πάντων, θα μάθει από αυτόν, ο Πρωταγόρας απαντά ότι θα του διδάξει την *εὐβουλίαν*. Ο Πρωταγόρας τοποθετεί την *εὐβουλίαν* τόσο στο *ιδιωτικό* επίπεδο όσο και στο *δημόσιο*. Το άτομο μαθαίνει να διαχειρίζεται επ' ωφελεία τόσο του ίδιου όσο και του περιβάλλοντός του τις ιδιωτικές υποθέσεις του αλλά μαθαίνει να είναι και ενεργός πολίτης στη δημόσια σφαίρα.

Είναι ταπεινωτικό για τον Κρέοντα να αναλάβει ο ίδιος με τα χέρια του αυτό το έργο,

ἐγὼ δ', ἐπειδὴ δόξα τῆδ' ἐπεστράφη,

αὐτός τ' ἔδησα καὶ παρῶν ἐκλύσομαι,

αυτός που ήταν, στο παρελθόν, απόλυτος και προσβλητικός. Η ταπείνωση θα είναι ακόμα μεγαλύτερη όταν ο άγγελος ανακοινώνει την συμφορά. *Ενός κακού γενομένου μύρια ἔπονται.*

Ωστόσο μέσα από τη συμφορά έρχεται και η επίγνωση ότι η παραβίαση του ηθικού νόμου, του νόμου των θεών είναι καταστροφική για τον άνθρωπο που καλό θα είναι να περνά τη ζωή του σεβόμενος αυτούς τους νόμους:

δέδοικα γάρ μή

τούς καθεστῶτας νόμους

ἄριστον ἢ σώζοντα τὸν βίον τελεῖν.

«... Ἄρα το πιο φρικιαστικό απ' όλα τα δεινά, ο θάνατος, είναι ένα τίποτα για μας. Απλούστατα επειδή, ενόσω εμείς θα ζούμε, εκείνος θα είναι απών, ενώ, όταν θα εμφανιστεί, εμείς δεν θα υπάρχουμε.

Ο θάνατος, λοιπόν, δεν έχει καμία σχέση ούτε με τους ζωντανούς, ούτε με τους πεθαμένους,

αφού όσο οι ζωντανοί είναι ζωντανοί δεν υπάρχει, και οι πεθαμένοι, δεν θα ζουν όταν φανεί... » (Επίκουρου, Επιστολή προς Μενοικέα, Περί Ευτυχίας).

<https://www.iellada.gr/istoria>

Ασκήσεις σχολικού βιβλίου -Απαντήσεις

1. Πώς δικαιολογείται η απρόοπτη μεταμέλεια του Κρέοντα;

Απάντηση

Η προειδοποίηση του Τειρεσία ανάμεικτη με την απειλή ότι θα ακουστούν και στο παλάτι θρήνοι δικών του προσώπων αναγκάζει τον Κρέοντα να αναδιπλωθεί. Μολονότι ο εγωϊσμός και η αλαζονεία του αυταρχικού άρχοντα φαίνεται να μην τον έχουν εγκαταλείψει ακόμα, άλλωστε αυτό φαίνεται και από τα λόγια *οἴμοι· μόλις μὲν, καρδίας δ' ἐξίσταμαι το δρᾶν*· ωστόσο δεν μπορεί κάποιος να τα βάζει με την ανάγκη, *ἀνάγκη οὐχι δυσμαχητέον*. Έτσι ο φόβος για τα χειρότερα που μπορεί να προκύψουν και ένα αίσθημα φόβου θεού, που ο Κρέων το είχε παραμερίσει υπό το κράτος της παντοδυναμίας του, μια λανθάνουσα ευσέβεια που την έφερε στην επιφάνεια ο μάντης, τον αναγκάζουν να αλλάξει πολιτική στάση και να θελήσει ο ίδιος να ελευθερώσει την Αντιγόνη· *αὐτός τ' ἔδησα και παρῶν ἐκλύσομαι*, αναφωνεί με απόγνωση.

Επίσης κρίσιμη είναι και οι επανειλημμένες άμεσες παρεμβάσεις του χορού που υποστηρίζει ότι ο *μάντης βέβηκεν δεινά θεοπίσας* και ότι ποτέ δεν έχει διαψευστεί. Ακόμα συμβουλεύει τον Κρέοντα να είναι συνετός, *εὐβουλίας δεῖ*, και τον προτρέπει όσο το δυνατόν πιο γρήγορα να ελευθερώσει την Αντιγόνη.

2. Ποιο είναι το δίλημμα του Κρέοντα και πώς διαγράφεται το ήθος του;

Απάντηση

Ο Κρέων είχε δεχτεί επανειλημμένες προειδοποιήσεις τόσο από το γιο του όσο και από τους άρχοντες της Θήβας και παρέμενε ανυποχώρητος. Ωστόσο η αντιπαράθεση με τον μάντη Τειρεσία αποδεικνύεται καταλυτική. Ο Κρέων δυσκολεύεται να παραδεχτεί ότι έχει κάνει λάθος. Ο χαρακτήρας του δεν έχει ακόμα μεταστραφεί ώστε να έχει πλήρη επίγνωση της κατάστασης στην οποία η αλαζονεία του είχε οδηγήσει τους δικούς του ανθρώπους και την πόλη του. Υπό το κράτος

του φόβου, όμως, αναγκάζεται να υποχωρήσει. Δίνει την εντύπωση ανθρώπου που έχει χάσει τη γη κάτω από τα πόδια του. Φαίνεται πελαγωμένος και ρωτά τον χορό τι να κάνει. Αυτός τον προτρέπει *εύβουλίας δει, παῖ Μενοικέα*, να είναι δηλαδή συνετός, να ελευθερώσει την Αντιγόνη και να θάψει τον Πολυνείκη, *έλθὼν μὲν κόρην ἐκ κατώρυχος στέγης ἄνες, κτίσον δε τῷ προκειμένῳ τάφον*. Τώρα όμως τον καταλαμβάνει και βιασύνη για να προλάβει τα χειρότερα. Θεωρεί ότι άφησε τον χρόνο να περάσει και τα αποτελέσματα θα είναι μη αναστρέψιμα. Οι Ερινύες, είναι πιο γρήγορες από την πρόθεση του ανθρώπου να επανορθώσει τα λάθη του, *συντέμνουσι θεῶν ποδώκεις τούς κακόφρονας βλάβαι*.

3. Ποιος είναι ο ρόλος του χορού σε αυτήν την σκηνή;

Απάντηση

Ο Τειρεσίας θα πει στον Κρέοντα αυτά που θα ήθελε να του πει ανοιχτά ο χορός αλλά ο φόβος του έκλεινε το στόμα. Τώρα όμως παίρνει θάρρος και συστήνει στον Κρέοντα να βιαστεί και να επανορθώσει. Είναι τόσο άμεση η παρέμβασή του ώστε δεν αφήνει περιθώρια στον Κρέοντα να παλλινδρομήσει. Τον προτρέπει όχι μόνο να κινηθεί τάχιιστα ώστε να μην αποδειχτεί ατελέσφορος επειδή *συντέμνουσι θεῶν ποδώκεις τούς κακόφρονας βλάβαι* αλλά και ό,τι κάνει να το κάνει μόνος και να μην το αφήσει σε άλλους, *δρᾷ νῦν τάδ' ἐλθὼν μήδ' ἐπ' ἄλλοισιν* τρέπε ώστε να είναι βέβαιος ότι το αποτέλεσμα δεν θα έχει αποδειχτεί μη αναστρέψιμο.

4. Πώς φαντάζεστε τη σκηνή αυτή από την άποψη της οπτικής της διάστασης (οψη-σκηνική δράση);

Απάντηση

Ο χορός είναι ευχαριστημένος με τη μεταμέλεια του Κρέοντα αγωνιά όμως για το αποτέλεσμα της σπουδής του, θα θάψει τον Πολυνείκη θα προλάβει όμως να ελευθερωσει την Αντιγόνη ή θα έχει υλοποιηθεί η απειλή του Αίμονα *ἢδ' οὔν θανεῖται και θανοῦσ' ὀλειπναι*; Μαζί με τον χορό, αγωνία αισθάνονται και οι θεατές. Ο Κρέων απέρχεται θα προλάβει όμως να αποσοβήσει την συμφορά;

5. Να αντιστοιχίσετε τις λέξεις και τις φράσεις κατά σημασιολογικά ζεύγη :

α. <i>ἄνες</i>	1. άμυαλος
β. <i>ἐπόψιος</i>	2. λευτέρωσε
γ. <i>κακόφρων</i>	3. εμπρός ακόλουθοι
δ. <i>ἴτ' ὀπάονες</i>	4. φανερός

Να σημειώσετε με Χ τα σωστές απαντήσεις :

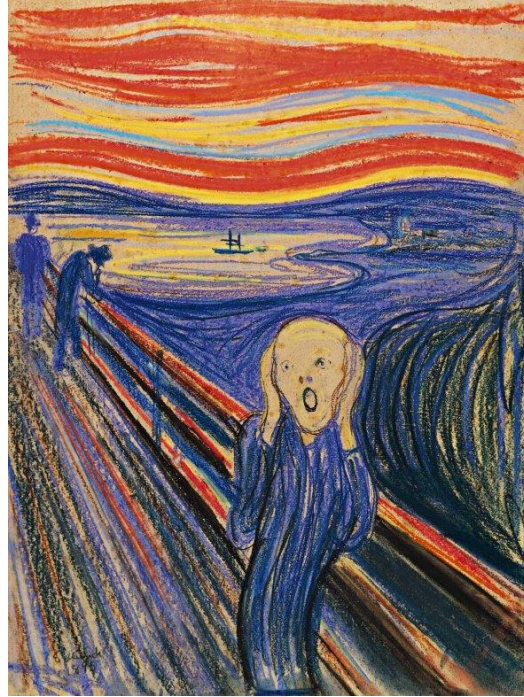
Απάντηση

α 2, β 4, γ 1, δ 3

6. Να βρείτε στους στίχους 1100-1114 τις επιρρηματικές μετοχές και να τις χαρακτηρίσετε συντακτικώς.

Απάντηση

<i>έλθών</i> (στ.1100)	χρον. μετοχή συνημμένη στο υποκ. του <i>ἄνες, σύ.</i>
<i>έλθών</i> (στ.1107)	χρον. μετοχή συνημμένη στο υποκ. του <i>δρᾶ, σύ.</i>
<i>έλόντες</i>	χρον. μετοχή, συνημμένη στο υποκ. του <i>ὀρμάσθε, ὑμεῖς.</i>
<i>παρών</i>	τροπ. μετοχή συνημμένη στο υποκ. του <i>έκλύσσομαι, ἐγώ.</i>
<i>σώζοντα</i>	τροπ. μετοχή συνημμένη στο υποκ. του <i>τελεῖν, ἐμέ.</i>

Edward Munch Κραυγή.

Συμπληρωματικές ασκήσεις

1. *έπιστάμεσθα δ', έξ' ότου λευκήν έγώ | τήνδ' έκ μελαίνης άμφιβάλλομαι τρίχα* : Γιατί χρησιμοποιείται ο πληθυντικός; Ποια τάξη πολιτών εκπροσωπεί ο χορός;

Απάντηση

Τον χορό αποτελούν 15 γέροντες Θηβαίοι, της υψηλής αστικής τάξης οι οποίοι ζουν μεν σε αυταρχικό καθεστώς αλλά εμφορούνται από μια λανθάνουσα δημοκρατική νοοτροπία. Ο Σοφοκλής ζούσε στην δημοκρατική Αθήνα του 5^{ου} αι. και όχι στην αυταρχική προϊστορική Θήβα της οποίας το πνεύμα εκπροσωπεί ο Κρέων! Ο τραγικός ποιητής με τους *αναχρονισμούς* του δημιουργεί την αίσθηση της υπεροχής του αθηναϊκού πολιτεύματος. Οι γέροντες φοβούνται να μιλήσουν με παρρησία από φόβο και έχουν επανειλημμένως, με υπαινιγμούς, επιστήσει την προσοχή στον Κρέοντα ότι εισέρχεται σε επικίνδυνη ατραπό. Η Αντιγόνη επικαλείται τους άρχοντες της Θήβας. Το θάρρος απέναντι στον Κρέοντα το παίρνουν λίγο-λίγο όσο τα επιχειρήματα όχι τόσο του Αίμονα όσο του μάντη αρχίζουν να κάμπτουν την ισχυρογνωμοσύνη του τυράννου και προκαλούν τον φόβο του θεού.

Οι αρχαίοι σέβονταν τους γεροντότερους οι οποίοι συγκέντρωναν τόσο γνώση όσο και πείρα. Άλλωστε ο μέσος όρος ζωής ήταν περίπου τα 50 χρόνια και ο ηλικιωμένος γονιός δεν εβάρυνε για πολύ την οικογένεια του γιου του.

2. *Τί δῆτα χρή δρᾶν*; Ποια συναισθήματα του Κρέοντα εκφράζουν αυτά τα λόγια;

Απάντηση

Ο Κρέων συναισθάνεται το ολίσθημά του μόνο όταν ο Τειρεσίας του υπενθυμίζει ότι ο θεός δεν θα του χαριστεί. Από κοντά αρχίζει και ο χορός να τον πιέζει να δράσει γρήγορα. Αφοπλισμένος ο Κρέων από κάθε επιχείρημα, φοβισμένος και αισθανόμενος ότι βρίσκεται στο κενό, ζητά εναγωνίως από τον χορό να του πει τι να κάνει. Υπό άλλες συνθήκες αυτό θα ήταν αδιανόητο για έναν άρχοντα που θεωρεί εαυτόν παντογνώστη! Αυτή η ταπείνωση που έρχεται σταδιακά, η αναδίπλωση και η εσωτερική αναζήτηση θα του αλλάξουν τον χαρακτήρα και θα τον κάνουν, για πρώτη φορά, συνετό. Αλλά η σύνεση θα φέρει μαζί της καταστροφές ως αποτέλεσμα των κακών επιλογών, της αυθαιρεσίας και της ισχυρογνωμοσύνης του.

3. *Οἴμοι· μόλις μὲν, καρδίας δ' ἐξίσταμαι | τὸ δρᾶν· ἀνάγκη δ' οὐχὶ δυσμαχητέον*: Πόσο εύκολο είναι να αλλάξει ένας χαρακτήρας όταν το απαιτούν οι περιστάσεις;

Απάντηση

Ο χορός προτρέπει τον Κρέοντρα, για πρώτη φορά, να ενεργήσει *τάχιστα*· να θάψει τον νεκρό και να ελευθερώσει την Αντιγόνη με την αιτιολογία ότι οι Ερινύες, οι τύψεις, είναι *ποδώκεις*, πολύ γρήγορες, για τους *κακόφρονες*. Ο τύραννος με δυσκολία εγκαταλείπει την απόφασή του να μείνει αμετακίνητος στη διαταγή του. Όμως δεν πρέπει κανείς να τα βάζει με την ανάγκη που αποδεικνύεται ισχυρότερη από την θέληση του ανθρώπου. Ο Κρέων δεν έχει πειστεί ακόμα ή μάλλον δεν θέλει να πειστεί για την αναγκαιότητα της αλλαγής πλευσης παρά τα επιχειρήματα του μάντη ωστόσο δεν επιθυμεί να βρεθεί προ καταστάσεων που δεν θα είναι αναστρέψιμες. Ένας ηγέτης που έχει εθιστεί στην αυταρχικότητα και την αυθαιρεσία -όταν οι φίλοι του αποκρύπτουν την αλήθεια και

ο λαός φοβάται να εκδηλώσει την αντίθεσή του- είναι πολύ δύσκολο να αλλάξει συμπεριφορά· η ταπεινότητα και η αυτοσυγκράτηση είναι έξω από τον χαρακτήρα του.

4. Να επιλέξετε τη σωστή απάντηση:

ΚΡ. *ἀνάγκη δ' οὐχὶ δυσμαχητέον* επειδή.

- α. ο χορός προτρέπει τον Κρέοντα να δράσει άμεσα,
- β. ο Τειρεσίας παρουσίασε στον Κρέοντα δυσμάχητα επιχειρήματα,
- γ. ο Κρέων φοβάται για μη αναστρέψιμες συνέπειες,
- δ. ο Αίμων είχε προλειάνει το έδαφος για να αρχίσει ο Κρέων να αλλάζει γνώμη.

Απάντηση

β * ισχύουν όμως και τα α, γ, δ.

5. Να επιλέξετε τη σωστή απάντηση:

ΧΟ. *Ὅσον γ', ἄναξ, τάχιστα*· επειδή

- α. το κακό τρέχει πιο γρήγορα από την ανθρώπινη επιθυμία,
- β. ο χορός φοβάται ότι ο Κρέων δεν θα προλάβει το κακό,
- γ. η συμφορά μπορεί να είναι μη αναστρέψιμη,
- δ. ο Κρέων διστάζει να αποδειχτεί ότι είχε από την αρχή άδικο.

Απάντηση

δ* ισχύουν όμως και τα α, β, γ.

6. **ΚΡ.** *Ἴδ' ὡς ἔχω στείχοιμ' ἄν' ἴτ' ἴτ' ὀπάονες / οἳ τ' ὄντες οἳ τ' ἀπόντες, ἀξίνας χεροῖν ὀρμᾶσθ' ἐλόντες εἰς ἐπόψιον τόπον.*

Τα λόγια αυτά δείχνουν ότι ο Κρέων:

- α. βιάζεται να προλάβει τις συνέπειες,
- β. αγωνιά και μη αναστρέψιμη καταστροφή,

- γ. φοβάται για την οικογένειά του,
 δ. φοβάται για τον θρόνο του.

Απάντηση

β' ισχύουν όμως και τα α, γ, δ.

7. *τῆδ'* : Ποια είναι η συντακτική σημασία της δοτικής; Γνωρίζετε άλλες παρόμοιες δοτικές;

Απάντηση

<i>τῆδ'</i>	<i>έδώ</i> · δοτική τόπου· άλλες δοτικές τόπου είναι:
<i>ταύτη</i>	<i>έδώ</i>
<i>ἄλλη</i>	<i>αλλού</i>
<i>ἐκείνη</i>	<i>ἐκεί</i>
<i>ἧ</i>	<i>όπου</i>
<i>πάντη</i>	<i>παντού</i>
<i>κύκλω</i>	<i>γύρω-γύρω</i>

8. *ἴτε* : Να αναγνωριστῆ και να κλιθῆ όπου ευρίσκεται :

Απάντηση

Προστακτ. ενεστ. του ρήμ. *εἶμι*, β' πληθ. προσ.

Προστ. ενεστ.
-
<i>ἴθι</i>
<i>ἴτω</i>
-
<i>ἴτε</i>

ίοντων

9. Να συνδέσετε τις δυο στήλες :

α. ποδώκεις	1. υπόγειος τάφος
β. κατώρυχος	2. θα πάω
γ. στείχοιμι ἄν	3. ακόλουθοι
δ. ἐπόπιος	4. γρήγορες
ε. ὀπάονες	5. ψηλός

Απάντηση

α 4, β 1, γ 2, δ 5, ε 4.

10. Να συνδέσετε τις δυο στήλες :

α. ποδώκεις	1. ὄρυγμα
β. ἄνες	2. εἶμι
γ. κατώρυχος	3. δῶ
δ. ἀπόντες	4. ὠκύς
ε. ἔδησα	5. ἴημι

Απάντηση

α 4, β 5, γ 1, δ 2, ε 3.

Χαρίκλεια Μυττά, φιλόλογος

Hieronymus Bosch Ο θάνατος και ο φιλάργυρος, 1516.

Χαρίκλεια Μυττά, φιλόλογος

Χαρίκλεια Μυττά, φιλόλογος

